

*До спеціалізованої вченої ради
ДФ 65.055.044
Державного торговельно-економічного
університету,
02156, м. Київ, вул. Кіото, 19*

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу Омрана Хоссейна Золфалі

на тему: «Торговельне співробітництво України з країнами Близького Сходу та Африки», яка представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 Міжнародні економічні відносини, галузі знань 29 Міжнародні відносини

Актуальність теми дисертаційної роботи

Розвиток торговельних відносин України з країнами Близького Сходу та Африки знаходиться під значним впливом загальносвітової трансформації глобальної економіки. Серед таких слід відзначити: посилення протекціоністських заходів у міжнародній торгівлі, цифровізація торговельних зв'язків, формування торговельних блоків в рамках угод про зони вільної торгівлі, тощо.

Актуальність поданої на розгляд дисертаційної роботи обумовлена необхідністю подальшої розбудови інституційного середовища для розвитку торговельного співробітництва, обґрунтування та формування ефективної багатовекторної моделі співпраці, яка буде сприяти модернізації економічних систем, розвитку нових технологічних напрямів співпраці тощо. Традиційними напрямками торговельних відносин країн Близького Сходу із іншими країнами є експорт мінеральних продуктів та їх переробки. Незважаючи на різні умови економічного розвитку, більшість країн Африки є експортерами природних ресурсів, що надало відчутний позитивний ефект для становлення більшості цих країн та вражаючим темпам економічного зростання.

В цій групі країн вже є сформований попит на продукцію українського виробництва, перш за все аграрно-промислового комплексу, металургійної, машинобудівної і хімічної галузей. Проте, сировинна спеціалізація експорту торговельних партнерів не сприяє повній реалізації експортного потенціалу і диверсифікації структури торгівлі, результатом якого є відносно низький рівень регіональної торгівлі.

Отже, враховуючі необхідність підвищення ефективності торговельного співробітництва України з близькосхідними та африканськими державами як складової стратегії повоєнної відбудови вітчизняної економіки набуває актуальності проведення комплексної оцінки рівня існуючого співробітництва з метою обґрунтування механізмів стимулювання зовнішньоторговельної співпраці, а також моніторингу результативності запропонованих заходів в процесі реалізації цієї стратегії.

Зв'язок з науковими програмами, темами науково-дослідних робіт

Основні положення і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, є складовими науково-дослідної роботи за темою кафедри світової економіки факультету міжнародної торгівлі і права Державного торговельно-економічного університету у рамках теми "Геопросторова диверсифікація зовнішньої торгівлі України" (до IV кварталу 2023 року) (номер державної реєстрації 0120U04719). Автором визначено методичні підходи до оцінювання торговельного співробітництва країн; ідентифіковано регіональні особливості формування торговельних відносин між Україною і країнами Близького Сходу та Африкою в повоєнний період; обґрунтовано механізми стимулювання торговельного співробітництва України з країнами Близького Сходу та Африки у контексті відбудови вітчизняної економіки (довідка № 2226/24 від 23.12.2022).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків дослідження, сформульованих у дисертації, та їх достовірність

На основі ознайомлення з дисертаційною роботою Омрана Хоссейна Золфалі можна зазначити, що проведене дослідження за темою «Торговельне співробітництво України з країнами Близького Сходу та Африки» є самостійною, цілісною, творчою і науковою працею, що характеризується системним підходом до предмету дослідження.

В роботі чітко визначені об'єкт і предмет дослідження, а саме: об'єктом дослідження є процеси, закономірності та тенденції торговельних відносин між країнами; предметом дослідження виступають сукупність теоретичних, науково-методичних і практичних аспектів формування та розвитку торговельного співробітництва між Україною і країнами Близького Сходу та Африки. Мета дослідження, а також поставлені для її досягнення завдання визначили структуру дисертації, яка є логічною, виваженою та такою, що охоплює основні та важливі аспекти дослідження за визначеною темою.

Здобувачем використано й опрацьовано літературну та інформаційну базу. Так, інформаційною базою є статистичні й аналітичні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства економіки України, Групи Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Офіційного бюро статистики Європейського Союзу; інформаційно-аналітичні збірники, бюлетені й огляди; інформаційні матеріали національних та зарубіжних дослідницьких центрів, рейтингових агенцій, університетів та організацій; фактологічна інформація державних органів влади, вітчизняні та зарубіжні наукові праці, експертні оцінювання, результати власних наукових досліджень, аналітичні й інформаційні матеріали з відкритих джерел. До літературної баз слід віднести результати теоретичних і практичних досліджень вітчизняних та закордонних вчених за темою дисертації.

Наукова новизна результатів дослідження

Аналіз дисертаційної роботи, розроблених і представлених наукових результатів дозволяє зробити висновок про достатній ступінь їх новизни, обґрунтованість та відповідність дисертації Омрана Хоссейна Золфалі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини.

На захист автором виносяться пункти наукової новизни, які в цілому відображають та теоретично обґрунтовують пропозиції щодо поглиблення теоретико-методичних засад торговельного співробітництва України з країнами Близького Сходу та Африкою, а також систематизують наявну множину наукових підходів до вивчення відповідної проблематики, вдосконалює понятійно-категоріальний апарат.

Перш за все, хотілось би звернути увагу, що здобувач обґрунтував удосконалення змісту поняття «міжнародне торговельне співробітництво», за рахунок виокремлення асиметричної складової такого співробітництва. Наукову цінність становить те, що таке трактування торговельних відносин слугуватиме базисом для налагодження та розвитку ефективної взаємодії двох або більше країн в асиметричних умовах торгівлі, які спричинені наявністю/відсутністю факторів виробництва, інституційних перешкод у сфері міжнародного обміну товарами і послугами, а також різними темпами та динамікою економічного розвитку.

Слід відзначити, що дисертантом удосконалено комплексний науково-методичний підхід до оцінювання ефективності торговельного співробітництва країн, який відрізняється проведенням бенчмаркінгу умов такого співробітництва та його інституційного забезпечення, здійсненням комплексного статистичного та економіко-математичного аналізу умов співпраці. За задумом дисертанта, це дозволить визначити сценарії розвитку співробітництва (інноваційно-орієнтованого або сировинного) та здійснювати на цій основі постійний моніторинг та оцінювання результативності.

Дисертантом проводиться систематизація інституційної структури підтримки зовнішньої торгівлі України, а також за рахунок обґрунтування необхідності створення науково-дослідного інституту зовнішньої торгівлі, метою діяльності якого буде наукове, аналітичне та інформаційне супроводження торговельного співробітництва країн, що сприятиме формуванню сталих стратегічних засад експортоорієнтованої економічної політики України.

Омраном Хосейном Золфалі удосконалено систему принципів формування сукупності стратегічних елементів просування та виходу вітчизняних виробників на ринки країн Близького Сходу та Африки, за рахунок синергетичного визначення алгоритму спільної роботи державних органів, неурядових організацій, підприємств, а також ключових показників оцінювання такої діяльності. Крім того, дисертантом розвинуто сценарний підхід до обрання напрямів торговельного співробітництва між Україною та країнами Близького Сходу та Африки, які визначають пріоритетні галузі та механізми підтримки підприємств, що здійснюють експорт продукції на цільові ринки за рахунок обґрунтування інструментарію стимулювання зазначеного вектору співпраці. На відміну від існуючих підходів дисертант пропонує враховувати такі складові: визначення пріоритетів середньо- та довгострокового співробітництва; формування системи фінансових та нефінансових інструментів підтримки експортерів на цільових ринках; узгодження переліку потенційних інноваційних проектів, які можуть бути реалізовані; участь у програмах регіональної співпраці та посилення дипломатичної присутності; удосконалення системи інституційної підтримки зовнішньої торгівлі.

Важливою частиною роботи є подальший розвиток методологічного підходу до побудови дорожньої карти торговельного співробітництва України з окремими країнами Близького Сходу та Африки із покроковим визначенням етапів співпраці двох та більше сторін на основі сформованої візії та цілей.

На думки дисертанта, це дозволить ефективно використовувати порівняльні переваги; сприяти захисту даних і безпеці; підвищувати безпечність товарів; досягати екологічних цілей; підвищувати соціальні стандарти, знижувати торговельні витрати через скорочення регуляторних обмежень, в тому числі цифрових; збільшувати можливість приймати участь у прозорих державних закупівлях/ тендерах в країнах-партнерах.

Повнота викладення матеріалу у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 9 наукових працях, у тому числі: 4 статті у фахових виданнях, 1 англomовна стаття у виданні, що індексовано у науковій базі Web of Science, 4 тез доповідей на міжнародних, всеукраїнських наукових конференціях та симпозиумах.

Обсяг і зміст опублікованих праць свідчать, що в них висвітлені основні положення проведеного наукового дослідження, які були апробовані й отримали позитивну оцінку на наукових заходах різних рівнів. Кількість наукових праць за темою дисертації та повнота відображення положень роботи у таких пацях відповідають чинним вимогам. Перелік опублікованих праць за темою дисертації відображає зміст роботи відповідно до вимог.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Основні наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня практичних рекомендацій і методичних напрацювань, що в комплексі формують підґрунтя для розроблення та впровадження в практичну діяльність. Переважна більшість сформульованих в роботі науково-практичних рекомендацій є обґрунтованими та знайшли практичне застосування у діяльності суб'єктів господарювання, а саме: при обґрунтуванні стратегії розвитку ТОВ «Альянcметпром» (довідка № 06/12 від 06.12.2022); в діяльності Асоціації «Український національний комітет Міжнародної торгової палати» (ICC Ukraine) (довідка № 0126 від 14.12.2022).

Основні положення і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, є складовими науково-дослідної роботи за темою кафедри світової економіки факультету міжнародної торгівлі і права Державного торговельно-економічного університету у рамках теми "Геопросторова диверсифікація зовнішньої торгівлі України" (до IV кварталу 2023 року) (номер державної реєстрації 0120U04719) (довідка № 2226/24 від 23.12.2022).

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційної роботи Омрана Хоссейна Золфалі засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації, викладені стисло. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог діючого Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертаційна робота Омрана Хосейна Золфалі за своїм змістом, викладеними науковими положеннями, висновками та рекомендаціями є завершеним, самостійно виконаним на засадах академічної доброчесності науковим дослідженням, яке має як теоретичне, так і практичне значення для розв'язання проблеми підвищення результативності торговельного співробітництва України з країнами Близького Сходу та Африкою. Дисертаційна робота виконана в межах визначених теми, мети, завдань, предмета та об'єкта.

Мова та стиль викладення результатів дослідження відповідає вимогам, що висовуються для наукових робіт такого рівня. За текстом наявні посилання на відповідні джерела інформації, а також дотримані усі норми законодавства про авторське право. Ознаки порушень академічної доброчесності в роботі відсутні.

Наукові результати отримані автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації знайшли використання лише ті ідеї і положення, які були сформовані та отримані автором особисто.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Дисертаційна робота Омрана Хоссейна Золфалі заслуговує на позитивний відгук проте існують ряд положень, які мають дискусійний характер.

1. Позитивно в цілому оцінюючи проведений дисертантом в першому розділі комплексний аналіз теоретико-методологічних засад формування торговельного співробітництва між країнами, слід відзначити його недостатню увагу впливу посилення торговельної конкуренції в світовій економіці, а також збільшення кількості преференційних торговельних угод в XXI столітті.

2. В п. 1.3 дисертаційної роботи слід було більш детально обґрунтувати чому до бенчмаркінгу автором було відібрано лише кластерний аналіз.

3. В дисертаційній роботі здійснено систематизацію інституційної структури підтримки зовнішньої торгівлі України, за рахунок обґрунтування необхідності створення науково-дослідного інституту зовнішньої торгівлі. Але автор залишив поза увагою обґрунтування джерел фінансування інституції, що є нагальним питанням в умовах обмежених економічних ресурсів в державі.

4. Автор в дисертаційній роботі декілька разів обґрунтовує важливість економічної безпеки, але не досліджує, яким саме чином це може бути реалізовано через пропозиції, сформовані в дослідженні і враховуючі військовий стан в країні, а також необхідність подальшого відновлення та післявоєнного розвитку національної економіки.

5. В п. 3.2. дисертаційної роботи сформовані сценарії обрання напрямів торговельного співробітництва між Україною та країнами Близького Сходу та Африки, де пропонуються дві альтернативи. Другий сценарій є сировинно-орієнтованим, але серед наслідків реалізації цих елементів співробітництва зазначено посилення інноваційної спроможності національної економіки. Слід було конкретизувати яким чином і за допомогою яких інструментів, може бути посилена інноваційна компонента.

6. В п. 3.3 роботи зазначено, що країни не повністю використовують свій наявний потенціал в торговельному співробітництві. Більш конкретизований перелік видів економічної діяльності в перспективних секторах, окрім технологічного сектору, надав б вагомості та практичності запропонованим сценаріям розвитку торговельного співробітництва України з країнами Близького Сходу та Африки.

Висловлені зауваження в цілому не знижують теоретичної і практичної цінності виконаного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота на тему «Торговельне співробітництво України з країнами Близького Сходу та Африки», що виконана Омраном Хоссейном Золфалі на здобуття ступеня доктора філософії, представляє завершене науково обґрунтоване дослідження теоретико-методичних засад торговельного співробітництва між країнами, ідентифікація торговельних відносин України з країнами Близького Сходу та Африкою та обґрунтування стратегічних напрямів їх трансформацій.

Достатній рівень професійної підготовки Омрана Хоссейна Золфалі підтверджується актуальністю наукової роботи, науковою новизною, що в ній розкрита, висновками та рекомендаціями.

Значущість досліджень дисертаційної роботи обґрунтовано теоретичними та практичними методологічними положеннями. Публікації на основі дисертаційних напрацювань лише посилюють основні наукові положення дисертації.

Враховуючи вищевикладене, вважаю, що за своїм змістом, структурою та оформленням дисертація повною мірою відповідає спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Автор дисертаційної роботи Омран Хоссейн Золфалі, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 Міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

**Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри підприємницької
та туристичної діяльності
Ізмаїльський державний
гуманітарний університет**

Віктор КОВАЛЬ

Підпис
засвідчує:
начальник ОК

Таня Олександрівна